

Nejčastější problémy při tvorbě školních programů

Shrnutí zprávy z konzultačního centra NIDV

Národní institut pro další vzdělávání (NIDV) nabízí od loňského roku základním školám možnost osobně konzultovat problémy spojené s tvorbou, implementací či úpravami školních vzdělávacích programů (ŠVP).

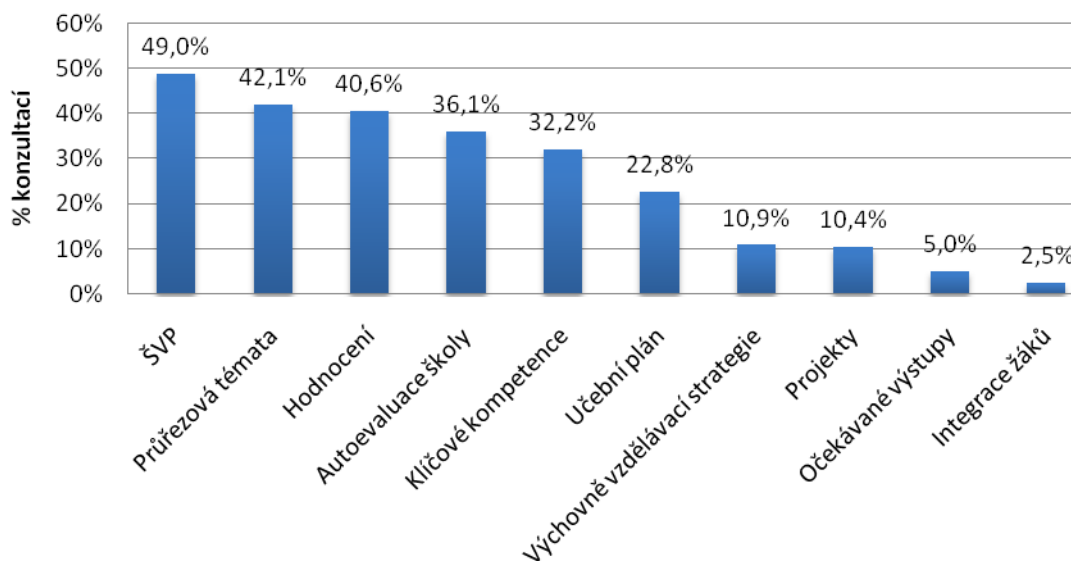
Zkušenosti z konzultací poskytnutých odborníky z NIDV popisuje zpráva o pilotním provozu konzultačního centra poskytujícího osobní konzultace k tvorbě školního vzdělávacího programu (ŠVP) přímo na školách. Zde přinášíme shrnutí zjištění týkajících se nejčastějších problémů, které ZŠ ve vztahu k realizaci ŠVP mají.

Zjištění se zakládají na analýze 225 provedených osobních konzultací, z toho 182 (81 %) proběhlo na plně organizovaných základních školách a 43 (19 %) na školách málotřídních. Uskutečnily se v září – prosinci 2008.

Nejčastější problémy, které se při konzultacích řešily

Nejčastěji konzultovaným tématem byla oblast ŠVP, tzn. úpravy dokumentu ŠVP a příslušná legislativa (ve 49 % případů), následovaná průřezovými tématy (42 %), problematikou hodnocení žáků (41 %), autoevaluací školy (36 %) a klíčovými kompetencemi (32 %).

Řešená témata dle četnosti v konzultacích

Konzultanti zaznamenali rozdíl mezi problémy, které potřebovaly řešit plně organizované základní školy a školy málotřídní. Proto ve své zprávě popsaly zkušenosti těchto dvou typů škol zvlášť.

A. Plně organizované základní školy

Často bylo nutné řešit problémy spadající do následujících oblastí:

1. **Obecně k sestavování ŠVP**

- V ŠVP se objevovaly opsané celé části textů z RVP ZV bez provázanosti a logické návaznosti obou dokumentů, čímž se umocňovala formálnost celého dokumentu, která bránila použití dokumentu v praxi.

- ŠVP vytvořeno zcela formálně pomocí programu Editor, jen obtížně pak učitelům umožňuje, aby jim byl vodítkem při konkrétním plánování a realizaci výuky a ostatních školních aktivit.
- Opačným extrémem je zacházení do nadbytečných podrobností, kdy takto zpracované učební osnovy vyhovují jen konkrétnímu učiteli, který se podílel na jejich tvorbě, ale pro jiné učitele daného vyučovacího předmětu či nově příchozí nebo začínající učitele jsou příliš zavazující.

2. Hodnocení žáků

- V části *Hodnocení žáků – pravidla pro hodnocení žáků* byly použity již dříve existující klasifikační řády. Slovo „klasifikace“ bylo pouze nahrazeno slovem „hodnocení“.
- Nebylo jasné, jak hodnotit a průběžně zaznamenávat žákovy kompetence a dílčí dovednosti jako třeba skupinovou práci žáků.
- V dokumentech se často vyskytovala formulace „žák je hodnocen podle předem stanovených kritérií“, ale skutečnost ukazovala, že žádná stanovená kritéria neexistují.

3. Vlastního hodnocení (autoevaluace) školy a následná opatření

- Obtíže působí nastavování a vyhodnocování konkrétních dílčích cílů.
- Nebývá jasné, jak sledovat, zajišťovat a plánovat realizaci ŠVP a kdy a jakým způsobem zpracovat novou verzi ŠVP či dodatku ŠVP, tzn., jak postupovat při provádění změn v dokumentu.

4. Pochopení pojmů klíčové kompetence a výchovné a vzdělávací strategie a jejich vzájemné provázanosti.

5. Průřezová témata a jejich tematické okruhy

- jejich správného začleňování do ŠVP
- jejich hodnocení, průběžného sledování jejich realizace, či zapisování do třídních knih
- Bývají opomíjeny formativní a činnostní prvky realizace průřezových témat.

6. Informace o sociálně znevýhodněných žácích – chyběly

7. Projekty

- Za projekty jsou označovány běžné školní akce, které s pojmem projekt či projektové vyučování neměly mnoho společného.

B. Málotřídní základní školy:

Situace málotřídních škol je do značné míry specifická: úzký pedagogický sbor se sice většinou snadněji domluví, ale na všechny jeho členy nakonec připadal velký objem práce. Velké obtíže také představovalo zajištění nutných školení, protože se v úzkém kolektivu jen obtížně organizovalo suplování za kolegu na kurzu. Ředitelé a učitelé z málotřídních škol také upozorňovali na jistou izolovanost se svými problémy.

V tomto kontextu nepřekvapí, že na rozdíl od plně organizovaných škol málotřídky ve větší míře využívaly možnosti navazujících konzultací.

Horší přístup k informacím pravděpodobně odráží také poněkud odlišná témata, která se během konzultací řešila:

1. Smysl a význam ŠVP

- Nejasnosti ohledně podstaty změn v cílech vzdělávání, tj. jak by se měla změnit práce škol
- K čemu by mělo ŠVP školám sloužit, tzn., jakou roli hraje ŠVP při realizaci těchto změn
- Jaké fáze by měla příprava ŠVP mít a jak je naplánovat a zrealizovat
- Nepochopení vztahů klíčových kompetencí s výchovnými a vzdělávacími strategiemi školy
- Problematika průřezových témat:
 - Velmi často chyběl přehled, ve kterých ročnících se průřezová témata (PT) a jejich tematické okruhy realizují. V rozpisu vzdělávacích obsahů jednotlivých předmětů se kromě výčtu PT neuvádějí upřesňující informace, jakým způsobem se PT realizují.

- Nejasnosti panovaly ohledně vlastního naplňování průřezových témat a sledování, jak se tak děje.

2. Cíle a strategie školy

- Nerozlišování strategií celoškolních (charakteristika ŠVP) a předmětových (charakteristika předmětu).
- Absence rozpracovaných výchovných a vzdělávacích strategií vztahujících se u jednotlivých předmětů ke klíčovým kompetencím
- Problémy se správnou formulací očekávaných výstupů: z výstupu by měla být patrna činnost, kterou žák prokazuje, že výstup zvládnul.

3. Hodnocení žáků

- Často vůbec nezpracováno

4. Vlastního hodnocení (autoevaluace) školy

- Absence časového rozvržení a nastavení kritérií hodnocení

Systemové problémy, na které konzultace upozornily

Při návštěvách škol vyvstaly i další problematické otázky, které nebyly bezprostředním předmětem konzultací, přesto s nimi souvisely a pomáhaly dokreslovat celkový obrázek stavu, ve kterém se kurikulární reforma nachází, případně s jakými obtížemi se její implementace bude muset v nejbližší době pravděpodobně vypořádat.

Konzultanti tak ve své zprávě upozorňují na několik zajímavých bodů:

- Stále častěji budou školy řešit problém, jak zrealizovat to, co je napsáno v jejich ŠVP. Již teď si většina ředitelů škol uvědomuje, že realizace reformy nespočívá jen v sepsání textu ŠVP, ale ve smysluplných změnách formulací očekávaných výstupů v návaznosti na hodnocení žáků, ve sledování a hodnocení naplňování klíčových kompetencí žáků, smysluplné autoevaluaci školy, nových metodách a formách práce, kdy se tyto zásadní změny a kroky neobejdou bez dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a podpory těchto škol. Začínají pociťovat, že jim první verze napsaná před zářím 2007 už zcela nevyhovuje. Učitelé například zjišťují, že potřebují jednoduché tematické plány, podle kterých by si potřebovali nějak rozvrhnout učivo do časových období. Koordinátoři budou stále častěji řešit úpravy v textech svého ŠVP. Učitelé potřebují mluvit mezi sebou a mít možnost se setkávat se svými kolegy z jiných škol. Bude proto třeba poskytnout školám odbornou radu a pomoc, jak pracovat se školním vzdělávacím programem v době jeho realizace a znovu a znovu zdůrazňovat, k čemu jim má ŠVP sloužit.
- S tím souvisí i potřeba upravit roli koordinátora ŠVP, tzn. přenést důraz od zajištění, že dokument bude vytvořen k řízení prací na jeho implementaci a zároveň systematických úpravách, tak aby se podle něj skutečně dalo učit. Dosavadní zkušenosti také jasně ukazují, že by funkce koordinátora ŠVP měla dostat přesný oficiální rámec. V potaz by měla být brána časová úleva (například zkrácením úvazku), čímž by vznikl koordinátorům prostor pro průběžné hodnocení ŠVP, pro konzultace jeho obsahu s jednotlivými učiteli a zároveň i čas pro hospitační činnost.
- Ukazuje se, že učebnice, které sice nesou označení „Sestaveno podle RVP ZV“, neodpovídají vždy skutečným současným potřebám pedagogické praxe. Školy tak čeká nesnadný úkol, které učebnice z roztržité nabídky zvolit.
- Při konzultacích, které probíhaly přímo na školách, se osvědčilo, když se jich zúčastnili i ostatní učitelé, ne jen vedení a koordinátor tvorby ŠVP.

Co by školy potřebovaly k úspěšné implementaci ŠVP?

Konzultanti také pomocí dotazníků ve školách, které navštívili, zjišťovali, co by školy pro úspěšné zavedení ŠVP do praxe školy potřebovaly. Zde je shrnutí jejich odpovědí:

- Více osobních konzultací, zejména následnou konzultaci po úpravě ŠVP.
- K úspěšné realizaci ŠVP není potřeba jen naše práce a osobní přístup, ale rovněž další konzultace podobného charakteru jako byla tato.
- Mít právě možnost takto komorně probrat vše potřebné.
- Další osobní konzultace a finanční prostředky, konzultanta do praxe – tzn. rozbor konkrétních hospitací.
- Možnost pravidelných konzultací.
- Sdílet poznatky s jinými a hledání řešení.
- Zdokonalit se v metodách a práci s kompetencemi.
- Učební materiály pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Více aktivních pedagogů.
- Více včasných informací pro koordinátory a vedení školy o změnách.
- Motivované a "znalé" absolventy.
- Více žáků – více financí, více nadaných učitelů a spolupracujících rodičů.
- Méně početné skupiny, aby bylo možné jinak uspořádat třídu při vyučování.
- Pochopení rodičovské veřejnosti, že vzdělávání netradičními metodami má svou hodnotu.
- Individuální supervize vedení školy a učitelů.
- Více času na děti, méně administrativy.
- Dál pracovat s pedagogickým sborem, směřovat žáky k větší aktivitě a sebehodnocení – to někteří učitelé nezvládají.
- Hlavně budování týmové spolupráce ve sboru.
- Zvýšit význam vzdělávání a prestiž učitele, učitelky.